Vol. 2, No. 2, Serial No. 3, Autumn & Winter 2025

JAROS

Journal of Asian Regional Orders Studies

Journal Homepage: https://ijas.shirazu.ac.ir
https://doi.org/10.22099/JAROS.2024.51567.1017

Research Article

Economic Diplomacy of India in the United Arab Emirates (2014–2022)

Parham Pourramazan[1*], Mandana Tishehyar[2]

1. PhD in Political Science, Department of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran
2. Associate Professor in Political Science, Faculty of Law and Political Science, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

Article history: Received: 30/10/2024 Accepted: 16/04/2025

Abstract

Introduction

In recent decades, economic relations between India and the United Arab Emirates (UAE) have witnessed significant growth, representing one of the most important examples of regional cooperation in the Middle East and South Asia. Given its strategic position along global trade routes and access to Gulf markets, the UAE has consistently been one of India's primary partners in investment, trade, and energy. Since 2014, the Indian government has pursued proactive economic and trade policies to strengthen its economic diplomacy and enhance bilateral relations with the UAE through joint investments, infrastructure projects, and the expansion of diverse trade exchanges. This period has also been marked by India's focus on creating regional economic alliances and leveraging economic

Please cite this article as:
Pourramazan, P., Tishehyar, M. (2025). Economic Diplomacy of India in the United Arab Emirates (2014–2022). *Journal of Asian Regional Orders Studies*, *2*(2) 261-294. https://doi.org/10.22099/JAROS.2024.51567.1017

* Corresponding author: E-mail address: parhampourramezan@ut.ac.ir

Copyright: © 2025 by the author(s). This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

diplomacy to increase its influence in the Middle East. This study aims to analyse and evaluate India's economic diplomacy in the UAE between 2014 and 2022. The main objectives include examining the economic policies and strategies of the Indian government, identifying the key factors of success and existing challenges in bilateral economic relations, and analysing the impact of this diplomacy on trade, investment, and energy cooperation. Furthermore, the study aims to demonstrate how India's economic interactions with the UAE at regional and global levels have strengthened its position in the Middle East, and to provide policymakers with insights into the field of economic diplomacy.

Methods

Qualitative research is an in-depth and descriptive approach that examines phenomena in their natural and real-life contexts. Instead of relying on numerical data, this method focuses on textual, verbal, or visual data to comprehensively understand meanings, experiences, and perspectives. The researcher plays an active role, collecting information through observation, interviews, focus groups, or document analysis. In qualitative research, data analysis is a gradual and interactive process involving categorisation, coding, and the extraction of meaningful themes and patterns. This method allows the researcher to identify complexities, contexts, and hidden relationships among concepts, providing rich and deep interpretations of social realities. Its flexibility also enables research questions to be refined or developed during the study. A key feature of qualitative research is validation through careful review and verification of data. By incorporating participant feedback, using multiple data sources, and revisiting findings, researchers can enhance the accuracy of results. This approach is particularly suitable for human, social, and cultural issues that quantitative data cannot fully explain, thereby generating contextual and comprehensive knowledge.

Findings

The analysis of India's economic diplomacy in the UAE from 2014 to 2022 indicates that India, through diverse strategies, successfully expanded trade and investment relations with the UAE. Bilateral trade volumes consistently increased during this period, and India managed a significant portion of its energy imports and industrial and service exports via the UAE. Moreover, joint investments in infrastructure, information technology, and renewable energy projects strengthened economic relations and increased India's influence in the Middle East. Additionally, India's economic diplomacy, emphasising trade agreements and regional cooperation, has mitigated challenges posed by competition with other Asian countries and the effects

of energy market fluctuations. The findings suggest that the use of economic diplomacy tools, such as participation in exhibitions, conferences, and direct negotiations with UAE institutions, contributed to the establishment of sustainable trade networks and enhanced mutual trust. Overall, this period demonstrates India's success in consolidating its economic position in the UAE and leveraging regional opportunities to develop long-term economic relations.

Conclusion

The examination of India's economic diplomacy in the UAE from 2014 to 2022 reveals that proactive and strategic policies significantly strengthened bilateral trade and investment relations. Achievements during this period include increased trade volumes, the development of joint projects, and enhanced cooperation in the energy and technology sectors. Furthermore, the use of economic diplomacy tools and continuous engagement with UAE institutions facilitated the creation of sustainable trade networks, thereby increasing India's regional influence. Overall, this trend illustrates that smart economic diplomacy can play a critical role in reinforcing a country's position in the international arena and capitalising on regional opportunities.

Keywords: Economic Diplomacy, India, Persian Gulf, United Arab Emirates, Interdependence.

سال دوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۴

JAROS

پژوهشنامه نظم‌های منطقه‌ای آسیا

Journal Homepage: https://ijas.shirazu.ac.ir
https://doi.org/10.22099/JAROS.2024.51567.1017

مقاله پژوهشی

دیپلماسی اقتصادی هندوستان در امارات متحده عربی (از ۲۰۱۴ تا۲۰۲۲)

پرهام پوررمضان[1*]، ماندانا تیشه یار[2]

۱. دکترای تخصصی علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران،ایران
۲. استادیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله | تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۹ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۷

چکیده

مقدمه: در دهه‌های اخیر، روابط اقتصادی میان هند و امارات متحده عربی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نمونه‌های همکاری منطقه‌ای در خاورمیانه و آسیای جنوبی رشد چشمگیری داشته است. امارات باتوجه‌به موقعیت استراتژیک خود در مسیر تجارت جهانی و دسترسی به بازارهای خلیج‌فارس، همواره یکی از شرکای اصلی هند درزمینه سرمایه‌گذاری، تجارت و انرژی بوده است. از سال ۲۰۱۴ به بعد، دولت هند با سیاست‌های فعال اقتصادی و تجاری، تلاش کرده است تا دیپلماسی اقتصادی خود را تقویت کند و روابط دوجانبه با امارات را در قالب سرمایه‌گذاری مشترک، پروژه‌های زیرساختی و توسعه تبادلات تجاری متنوع ارتقا دهد. این دوره همچنین با تمرکز هند بر ایجاد اتحادهای اقتصادی منطقه‌ای و استفاده از دیپلماسی اقتصادی برای افزایش نفوذ در خاورمیانه همراه بوده است. این پژوهش با هدف تحلیل و ارزیابی دیپلماسی اقتصادی هند در امارات متحده عربی طی سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۲ انجام می‌شود. اهداف اصلی شامل بررسی سیاست‌ها و راهبردهای اقتصادی دولت هند، شناسایی مولفه‌های موفقیت و چالش‌های موجود در روابط اقتصادی دوجانبه و تحلیل اثرگذاری این دیپلماسی بر تجارت، سرمایه‌گذاری و همکاری‌های انرژی است. همچنین پژوهش تلاش می‌کند تا نشان دهد

استناد به این مقاله:
پوررمضان، پرهام و تیشه‌یار، ماندانا (۱۴۰۴). دیپلماسی اقتصادی هندوستان در امارات متحده عربی (از ۲۰۱۴ تا۲۰۲۲). *پژوهشنامه نظم‌های منطقه‌ای آسیا*. ۲. (۲). ۲۹۴-۲۶۱.

* نویسنده مسئول: E-mail address: parhampourramezan@ut.ac.ir

Copyright: © 2025 by the author(s). This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

چگونه تعاملات اقتصادی هند با امارات در سطح منطقه‌ای و جهانی موجب تقویت جایگاه هند در خاورمیانه شده و چه درس‌هایی برای سیاست‌گذاران درزمینه دیپلماسی اقتصادی ارائه می‌دهد.

روش: روش پژوهش کیفی یک رویکرد عمیق و توصیفی است که به بررسی پدیده‌ها در زمینه‌های طبیعی و واقعی می‌پردازد. این روش معمولاً به‌جای اعداد و آمار، به داده‌های متنی، گفتاری یا تصویری تکیه دارد و تلاش می‌کند معنا، تجربه‌ها و دیدگاه‌های افراد را به طور جامع درک کند. پژوهشگر در این روش نقش فعال دارد و از طریق مشاهده، مصاحبه، گروه‌های متمرکز یا تحلیل اسناد اطلاعات جمع‌آوری می‌کند. در پژوهش کیفی، تحلیل داده‌ها فرآیندی تدریجی و تعاملی است که شامل دسته‌بندی، کدگذاری و استخراج موضوعات و الگوهای معنادار می‌شود. این روش به پژوهشگر امکان می‌دهد پیچیدگی‌ها، زمینه‌ها و روابط پنهان میان مفاهیم را شناسایی کند و تفسیرهای غنی و عمیق از واقعیت‌های اجتماعی ارائه دهد. انعطاف‌پذیری روش کیفی باعث می‌شود پرسش‌های پژوهشی در طول مطالعه اصلاح یا توسعه یابند. یکی از ویژگی‌های مهم پژوهش کیفی اعتبارسنجی از طریق دقت، بازنگری و بررسی دقیق داده‌ها است. پژوهشگر با بازخورد از مشارکت‌کنندگان، استفاده از چندین منبع داده و بازبینی یافته‌ها، صحت نتایج را افزایش می‌دهد. این رویکرد برای مسائل انسانی، اجتماعی و فرهنگی که داده‌های کمی نمی‌توانند آن‌ها را به طور کامل تبیین کنند، مناسب است و موجب تولید دانش زمینه‌ای و غنی می‌شود.

یافته‌ها: تحلیل دیپلماسی اقتصادی هند در امارات متحده عربی طی سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۲ نشان می‌دهد که این کشور با اتخاذ راهبردهای متنوع، موفق به گسترش روابط تجاری و سرمایه‌گذاری با امارات شده است. حجم تجارت دوجانبه در این دوره به طور مداوم افزایش‌یافته و هند توانسته بخش قابل‌توجهی از واردات انرژی و صادرات کالاهای صنعتی و خدماتی خود را از طریق امارات مدیریت کند. همچنین سرمایه‌گذاری مشترک در پروژه‌های زیرساختی، فناوری اطلاعات و انرژی‌های نو سبب تقویت روابط اقتصادی و افزایش نفوذ هند در خاورمیانه شده است. علاوه بر این، دیپلماسی اقتصادی هند با تمرکز بر توافق‌های تجاری و همکاری‌های منطقه‌ای، چالش‌های ناشی از رقابت با سایر کشورهای آسیایی و تأثیر نوسانات بازار انرژی را تا حدی کاهش داده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که استفاده از ابزارهای دیپلماسی اقتصادی مانند مشارکت در نمایشگاه‌ها، کنفرانس‌ها و مذاکره مستقیم با نهادهای اماراتی باعث ایجاد شبکه‌های تجاری پایدار و افزایش اعتماد متقابل شده است. به‌طورکلی، این دوره بیانگر موفقیت هند در تثبیت جایگاه اقتصادی خود در امارات و بهره‌گیری از فرصت‌های منطقه‌ای برای توسعه روابط اقتصادی بلندمدت است.

نتیجه‌گیری: بررسی دیپلماسی اقتصادی هند در امارات متحده عربی طی سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۲ نشان می‌دهد که سیاست‌های فعال و راهبردی این کشور توانسته است روابط تجاری و سرمایه‌گذاری دوجانبه را به طور قابل‌توجهی تقویت کند. دستاوردهای این دوره شامل افزایش حجم تجارت، توسعه پروژه‌های مشترک و ارتقای همکاری در حوزه انرژی و فناوری بوده است. علاوه بر این، استفاده از ابزارهای دیپلماسی اقتصادی و تعامل مستمر با نهادهای اماراتی موجب ایجاد شبکه‌های پایدار تجاری و افزایش نفوذ هند در منطقه شده است. به‌طورکلی، این روند نشان می‌دهد که دیپلماسی اقتصادی هوشمندانه می‌تواند نقش مؤثری در تقویت جایگاه کشورها در عرصه بین‌المللی و بهره‌برداری از فرصت‌های منطقه‌ای داشته باشد.

واژگان کلیدی: دیپلماسی اقتصادی، هندوستان، خلیج‌فارس، امارات متحده عربی، وابستگی متقابل

سرآغاز

فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی تأثیر قابل‌توجهی بر جهانی‌شدن داشته و منجر به ایفای نقش پررنگ ایالات‌متحده به‌عنوان یک قدرت هژمون جهانی همراه با ظهور ایدئولوژی‌های نئولیبرال به‌عنوان یک استاندارد برای حکومت جهانی شده است (Ghironi,2018). با این‌همه، امروزه نظم بین‌المللی لیبرال به‌طور فزاینده‌ای در جهان در حال تغییر است. این تغییرات در ظهور ملی‌گرایی‌های جدید، کاهش یک‌جانبه‌گرایی ایالات‌متحده و افزایش پشتیبانی از تولیدات تجاری آشکار است (Amadi,2020:1).

هندوستان ازجمله بازیگران نوظهور عصر جهانی‌شدن است که کوشش می‌کند در این عصر نوین به ایفای نقش بپردازد. از سوی دیگر، امارات متحده عربی نیز با اتکا بر سیاست خارجی توسعه‌گرایانه ای که در پیش گرفته، به دنبال آن است که بتواند بر وزن ژئوپلیتیک خود بیفزاید. اهمیت امارات متحده عربی برای کشور هند را می‌توان در موارد زیر دسته‌بندی کرد:

۱-مکانی برای تسهیل کسب‌وکار: برای هندوستان، امارات به یک منبع حیاتی سرمایه‌ای تبدیل شده است، جایی که کسب‌وکارهای هندی می‌توانند در آن به دور از تشریفات و دیوانسالاری‌های معمول و مالیات‌های تنبیهی در هند، با بازارهای جهانی ارتباط برقرار کنند (Otaghiranonline,1402).

۲- رقابت میان بندرهای جبل علی و گوادر: با اعلام همکاری پاکستان با شرکت‌های چینی و سنگاپوری در بندر گوادر، امارات هویت اقتصادی خود که همانا کانون بازرگانی منطقه است را در خطر می‌دید؛ بنابراین دست دوستی به‌سوی رقیب دیرینه پاکستان، یعنی هند دراز کرد. گوادر به این دلیل مهم است که در راه رسیدن چین به این بندر، مسیری از کشمیر تعریف شده است و این یعنی برای همکاری چین و پاکستان، چین باید در جریان اختلاف حاکمیتی بر سر این منطقه میان هند و پاکستان،

طرف پاکستان را بگیرد و از سوی دیگر نیز با رونق گرفتن این بندر، بندرها امارات مانند جبل علی مورد تهدید جدی واقع می‌شوند (Mashreghnews, 1398).

۳-همکاری دفاعی ـ امنیتی و اقتصادی: با توجه به شرایط نوین منطقه‌ای، در سال ۱۳۹۸، ارتش امارات متحده عربی و کارخانه مهمات‌سازی وزارت دفاع هند قراردادهای گوناگونی را برای تأمین مهمات و تجهیزات دفاعی امضا کردند (Mashreghnews,1398). به نظر می‌رسد که در صورت بالا گرفتن تنش میان هند و پاکستان، هند می‌تواند بر روی شرکای استراتژیک دفاعی خود در منطقه، ازجمله امارات متحده عربی، حساب ویژه‌ای باز کند. از سوی دیگر، میزان صادرات هند به امارات متحده عربی در سال ۲۰۲۱، حدود ۲۵ میلیارد دلار بوده که نشان‌دهنده حجم بالای مراودات تجاری میان دو کشور است (Oec,2021).

درواقع، می‌توان یک رویکرد اطمینان‌بخش از سوی هندوستان در قبال منطقه خلیج‌فارس و به‌ویژه امارات متحده عربی را مشاهده کرد. هند بر آن است تا با اهتمام به دیپلماسی اقتصادی، جایگاه بین‌المللی خود را ارتقاء دهد و با توجه به نظم نوین بین‌المللی، به یک بازیگر مؤثرتر در عرصه بین‌الملل تبدیل شود و همکاری با امارات متحده عربی در راستای همین سیاست قابل تبیین است.

حال با توجه به موارد گفته‌شده، پرسش اصلی در این پژوهش آن است که راهبرد دیپلماسی اقتصادی هند در امارات متحده عربی دارای چه ویژگی‌هایی و تبیین‌کننده چه اهدافی است؟ روش پژوهش استفاده شده در این مقاله کیفی و با رویکرد توصیفی ـ تحلیلی است؛ بدین معنا که نخست جامعه هدف، شرایط و پدیده‌ها را به‌طور نظام‌مند توصیف کرده و سپس به تحلیل واقعیت‌های موجود می‌پردازیم. این روش پژوهش به پرسش‌هایی که شامل چه چیزی، چه زمانی، کجا و چگونه هستند، پاسخ می‌دهد؛ ولی برای پاسخ به پرسش‌هایی که شامل چرایی می‌گردند، کاربردی ندارد. برخلاف پژوهش آزمایشی، در پژوهش توصیفی، پژوهشگر متغیرها را کنترل یا دست‌کاری نمی‌کند، ولی آن‌ها را مورد مشاهده و آزمون قرار می‌دهد (سید امامی،۱۳۹۰:۷۳). همچنین ابزار

گردآوری اطلاعات در این مقاله، کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها، پایگاه‌های اینترنتی و دیگر، هستند.

در این پژوهش، در چهارچوب نظریه وابستگی متقابل، کوشش می‌شود نشان داده شود که هندوستان با رویکردی مبتنی بر استفاده از قدرت نرم در عرصه اقتصاد، پیشبرد اهدافی همچون حفظ موازنه قوا در برابر چین، گسترش فرهنگ هندی در منطقه خلیج‌فارس و ایجاد عمق استراتژیک در برابر پاکستان را دنبال می‌کند. این پژوهش ازآن‌رو اهمیت دارد که در قالب پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه مطالعات منطقه‌ای در ایران، تاکنون به آن پرداخته نشده است و ازآن‌رو ضرورت دارد تا با تبیین و شناخت رویکرد هندوستان نسبت به امارات متحده عربی، سیاست‌گذاری‌ها در حوزه دیپلماسی اقتصادی در ایران ارتقاء بیشتری یابند.

نقشه ۱: موقعیت جغرافیایی هند و امارات متحده عربی نسبت به یکدیگر

۱. پیشینه پژوهش

در زمینه روابط میان هندوستان و امارات متحده عربی، مطالعات پیشینی این پژوهش را به سه گروه می‌توان دسته‌بندی کرد: نخست آن پژوهش‌هایی که مرتبط با مسائل داخلی

و خارجی کشور هندوستان هستند؛ برای نمونه، اوگدن[1] (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان «تغییر نگرش: هدف سیاست خارجی غالب هند در دوران مودی» این ایده را دنبال می‌کند که سیاست خارجی هند در زمان مودی تنها یک تغییر در شکل نکرد، بلکه با توجه به همه ابعاد ازجمله اقتصاد، توانست جایگاه هند را به کشوری مطلوب برای سرمایه‌گذاری تبدیل کند. همچنین بندری[2] (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «هند و تغییر ژئوپلیتیک نفت» این ایده را دنبال می‌کند که الگوی دادوستد انرژی در جهان در ۲۰ سال گذشته تغییر کرده است. تقاضای نفت که پیشتر توسط غرب هدایت می‌شد، اکنون به‌سوی شرق و به‌طور خاص به آسیا تغییر کرده است. از این رو، کوشش هند برای کسب امنیت انرژی و همچنین رقابت با چین، بر دیپلماسی انرژِی در مناطق گوناگون جهان ازجمله خلیج‌فارس متمرکز است. در نگاهی دیگر ظهیری نژاد و ظهیری نژاد (۱۳۹۷) در کتابی با عنوان «تحول سیاست خارجی در هند» این ایده را دنبال می‌کنند که جمعیت فراوان زیر خط فقر، نبود رشد اقتصادی پایدار و امنیت انرژی ازجمله عواملی هستند که بر قدرت این کشور در روابط خارجی تأثیر می‌گذارند؛ بنابراین رهبران هند به‌طور فزاینده‌ای این راهبرد را دنبال می‌کنند که با یک سیاست خارجی توسعه‌گرا و جست‌وجوی کلان هدف تبدیل‌شدن به یک قدرت جهانی، بتوانند در سیاست داخلی نیز بر این مشکلات فائق آیند. همچنین دهشیری (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه قدرت نرم در سیاست خارجی هند: مطالعه موردی دوره نخست‌وزیری نارندرا مودی» بر این امر استوار است که این کشور با توجه به منابع غنی و فزاینده‌ای که در زمینه قدرت نرم دارد، در دوران مودی کوشش کرده تا این منابع را در راستای جذب گردشگر، تقویت دیاسپورا برای انتقال فرهنگ و همچنین به‌عنوان یک ابزار در سیاست خارجی استفاده کند.

---

1. Ogden
2. Bhandari

دوم آن پژوهش‌هایی که مرتبط با مسائل داخلی و خارجی کشور امارات متحده عربی هستند؛ برای نمونه، کرزیموفسکی[1] (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان «نقش و اهمیت کمک‌های خارجی امارات متحده عربی به دیگر کشورها؛ استراتژی قدرت نرم و اهداف توسعه پایدار» این ایده را دنبال می‌کند که هدف اصلی امارات متحده عربی از سرمایه‌گذاری در دیگر کشورها، توسعه برند و ارتقاء جایگاه ژئوپلیتیکی این کشور در عرصه روابط بین‌الملل است. از این رو، می‌توان گفت که کمک‌های خارجی امارات متحده عربی، به ستون سیاست خارجی این کشور تبدیل شده و زمینه شکل دادن به محیط بین‌المللی را برایش فراهم ساخته است. همچنین آدمی و دیگران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «روندهای الگویی سیاست خارجی امارات متحده عربی از ۱۹۷۱ تا ۲۰۱۷» این ایده را دنبال می‌کنند که سیاست خارجی امارات متحده عربی از زمان بنیان‌گذاری تاکنون از یک مدل یا الگوی ثابت پیروی نکرده است، به‌طوری که این کشور در هر بحران با توجه به ماهیت آن، از منظر امنیتی یا اقتصادی و مانند آن، رویکردی متفاوت، همراه با اصل ثابت «اولویت با بقاست» را پیگیری می‌کند. از مهم‌ترین رویکردهای سیاست خارجی امارات متحده عربی، می‌توان الزام گرایی عربی و زیست و همزیست محوری اسلامی و رفتار مبتنی بر صلح و بی‌طرفی در قبال مسائل منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای را برشمرد. غلام نیا و پیرمحمدی (۱۳۹۹) نیز در مقاله‌ای با عنوان «تغییر رهبری و تحول در راهبرد منطقه‌ای امارات متحده عربی (۲۰۱۴-۲۰۲۰)» این ایده را دنبال می‌کنند که مدل توسعه‌ای که بن زاید در این کشور پایه‌ریزی کرده که مبتنی بر توسعه و مدرنیزاسیون است، احتیاج فزاینده‌ای به جذب سرمایه‌گذار خارجی دارد. از این رو، امارات متحده عربی با در پیش گرفتن دیپلماسی اقتصادی، این هدف را دنبال می‌کند که بتواند با پیگیری سیاست خارجی توسعه‌گرا، چالش‌های داخلی خود را نیز برطرف کند.

1. krzymowski

سوم، آن پژوهش‌هایی که مرتبط با ابعاد گوناگون روابط هند و امارات متحده عربی هستند؛ برای نمونه، آناند و دیگران[1] (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه الگوهای تجارت هند با امارات متحده عربی» این ایده را دنبال می‌کنند که آن امری که هر دو کشور را به‌سوی همکاری اقتصادی می‌برد، نیازهای متقابل به یکدیگر است که خود را در عواملی همچون جذب گردشگر و جذب سرمایه‌گذار نشان می‌دهد. از این رو، هر دو کشور کوشش می‌کنند که دیپلماسی بازرگانی خود را تقویت کنند تا محیطی مساعد برای تسهیل تجارت فراهم کنند. همچنین آبراهام[2] در پژوهشی با عنوان «هند و امارات متحده عربی: ارتقاء مشارکت استراتژیک» این ایده را دنبال می‌کند که تعامل رو به رشد میان این دو کشور را می‌توان با نظریه مجموعه امنیت منطقه‌ای تحلیل کرد و این بدان معناست که آرمان‌های منطقه‌ای امارات و کوشش هند برای طراحی یک سیاست خارجی عمل‌گرایانه، همراه با چشم‌انداز رشد اقتصادی، امنیت و عناصر نوین معنا می‌شود. در نگاهی دیگر، متقی و دیگران (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «دیپلماسی دفاعی هندوستان در خلیج‌فارس» این ایده را دنبال می‌کنند که همکاری‌های دفاعی هند با کشورهای حوزه خلیج‌فارس در قالب‌های گوناگون همکاری ازجمله رزمایش مشترک، آموزش نیروهای نظامی و تبادل اطلاعات در فضای سایبر با یکدیگر است و هندوستان از این امر دو هدف اصلی یعنی فشار سیاسی فزاینده بر پاکستان و همچنین خروج از انزوا در برابر چین را دنبال می‌کند؛ و سرانجام آنکه، تیشه یار (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی رهیافت همکاری منطقه‌ای هندوستان در خلیج‌فارس» این ایده را دنبال می‌کند که هندوستان در راستای سیاست‌های توسعه محور خود که به نظر می‌رسد در زمان مودی تقویت شده، برای به دست آوردن منفعت و امنیت ملی، به دنبال نقش‌آفرینی توسعه گرایانه در عرصه روابط بین‌الملل است و از این رو، کشورهای

1. Anand AGarg K
2. Abraham

منطقه خلیج‌فارس ازجمله امارات متحده عربی می‌توانند در این عرصه مقاصد ژئواستراتژیکی باشند.

در همه پژوهش‌هایی که به‌عنوان پیشینه در مقاله حاضر درج شده، می‌توان به‌طور نمایانی رویکرد تئوریک و برداشت‌هایی بر مبنای سال‌های پیشین را مشاهده کرد. از این رو، وجه تمایز این مقاله با دیگر آثار پژوهشی را می‌توان در ارجاع دهی به روز مطالب و تبیین واقعیت‌های نوین در روابط دوجانبه هند و امارات متحده عربی دانست. در مقام بررسی می‌توان گفت که نکته دارای اهمیت دیگر نیز این است که در این پژوهش کوشش شده تا در منظری هم‌راستا با پژوهش‌های بالا گام برداشته شود و با یک خوانش دقیق در چهارچوب نظریه وابستگی اقتصادی متقابل، روابط اقتصادی میان این دو کشور ارزیابی شود.

۲. چارچوب نظری

۱-۲. مفاهیم نظری

دیپلماسی اقتصادی

درباره دیپلماسی اقتصادی دیدگاه‌های گوناگونی وجود دارد؛ برخی بر این باورند که به مجموعه‌ای از سازوکارها، مهارت‌ها و شیوه‌های در پیش گرفته شده توسط افراد، سازمان‌ها یا گروه‌های دولتی یا غیردولتی، با هدف دستیابی به اهداف اقتصادی برای یک کشور یا گروهی از کشورها، بر اساس ملاحظات سیاسی، یا دستیابی به اهداف سیاسی مبتنی بر ملاحظات اقتصادی، دیپلماسی اقتصادی می‌گویند؛ و برخی دیگر دیپلماسی اقتصادی را اعمال قدرت عمومی و سیاست‌هایی با هدف دستیابی به اهداف تجاری و مالی و تضمین پیشرفت اقتصادی دولت از راه تحقق منافع نهادها، گروه‌های حرفه‌ای و شهروندان کشورها می‌دانند (بسعود، ۲۰۲۲: ۶۵۱).

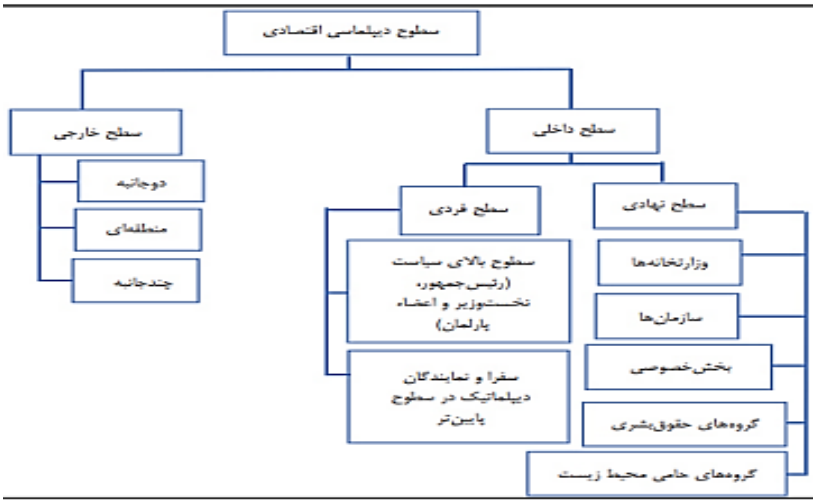

نمودار ۱: سطوح دیپلماسی اقتصادی (پور رمضان، ۱۴۰۱)

۲-۲. چارچوب نظری: نظریه وابستگی متقابل[1]

در دوران جنگ سرد و از اوایل دهه ۱۹۵۰ در عرصه بین‌الملل رخدادهای مهمی صورت گرفت که می‌توان آن‌ها را در نخستین مورد، برپایی راه‌های ارتباطی نوین در کنار دیپلماسی میان کشورها و در مورد بعدی، کاهش قدرت انحصاری دولت دانست (سیفی و محمد نیا، ۱۴۰۱: ۲۰۸). نظریه وابستگی متقابل نشأت گرفته از یکی از سنت‌های فکری مهم علم روابط بین‌الملل یعنی لیبرالیسم اقتصادی است که در چهارچوب اقتصاد سیاسی بین‌الملل پرورش یافته است. میان این نظریه و نظریه واقع‌گرایی تفاوت‌های فراوانی هست که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به نقش دولت اشاره کرد؛ به‌طوری که واقع‌گرایان بر این باورند که سطح تحلیل در عرصه بازیگری علم روابط بین‌الملل از دولت آغاز می‌شود، اما طرفداران وابستگی متقابل معتقدند که امروزه با وجود شرکت‌های چندملیتی، اساساً مفهوم دولت به سرزمین محدود نمی‌شود و رهیافتی فرا سرزمینی است (زیبایی، ۱۳۹۹: ۴۴). طرفداران وابستگی متقابل این ایده را

1. Interdependence theory

دنبال می‌کنند که همان‌طور که امنیت در بعد نظامی در جهان کنونی از اهمیت برخوردار است، نمی‌توان از دیگر جنبه‌های امنیت ازجمله اقتصاد غافل شد و در نگاهی کلان، بر این باورند که منافع ملی با اقتصاد درهم تنیده شده‌اند (دهقانی فیروزآبادی و دیگران، ۱۳۸۴: ۷۵). از این رو، تکثرگرایی در این رویکرد نسبت به روابط بین‌الملل از اهمیت فراوانی برخوردار است. با توجه به این امر، نظریه‌پردازان گوناگونی همچون روبرت کوهن[1]، جوزف نای[2]، ریچارد کوپر[3]، جیمز روزنا[4] و ریچارد روزکرانس[5] در این باره دست به نظریه‌پردازی زده‌اند.

جوزف نای بر این باور است که سیاست بین‌الملل و روابط قدرت بر اساس مفهوم صفحه شطرنج، سه‌بعدی است و در آن سه لایه قدرت وجود دارد. یکی از این لایه‌ها، وابستگی متقابل است که اشاره به این ایده دارد که کشورها به دلایل اقتصادی، سیاسی و اجتماعی به‌طور فزاینده‌ای به یکدیگر وابسته می‌شوند. او استدلال می‌کند که وابستگی متقابل می‌تواند منبع قدرت باشد، زیرا کشورهایی که بیشتر به هم متصل هستند، اهرم بیشتری در امور بین‌المللی دارند. با این‌همه، او همچنین اشاره می‌کند که وابستگی متقابل آسیب‌پذیری‌ها و وابستگی‌هایی را پدید می‌آورد که می‌تواند توسط کشورهای دیگر مورد سوءاستفاده قرار گیرد (Barbosa,2016:294). گفتنی است که در شکل‌گیری چهارچوب فکری آن‌ها، نظریات کهن‌تری همچون کارکردگرایی و نو کارکردگرایی نیز نقش داشته‌اند. این نظریه در دوگانه قدرت نظامی و اقتصادی، قدرت اقتصادی را در اولویت می‌داند (قوام و اعلائی، ۱۳:۱۳۹۰). در نگاهی دیگر، نظریه وابستگی متقابل، رویکردی در روابط بین‌الملل است که بر وابستگی متقابل دولت‌ها و نیاز به همکاری برای دستیابی به اهداف مشترک تأکید دارد. این نظریه نشان می‌دهد که

1. Keohane
2. Nye
3. Cooper
4. Rosenau
5. Rosecrance

دولت‌ها نهادهایی منزوی نیستند؛ بلکه به روش‌های گوناگون مانند تجارت، امنیت و مسائل زیست‌محیطی به یکدیگر متصل و وابسته هستند (Kamynin,2020:2). وابستگی متقابل یک پدیده چندبعدی است که شامل روابط اقتصادی، فرهنگی و نهادی میان دولت‌ها می‌شود (Blanton,2008:766).

حال با توجه به مطالبی که در سطور پیشین گفته شد، می‌توان چنین برداشت کرد که برای بررسی روابط اقتصادی دوجانبه میان هند و امارات متحده عربی یا در کلان نگرش دیپلماسی اقتصادی هند نسبت به امارات متحده عربی، این نظریه از جامعیت و قوام برای تبیین روابط اقتصادی میان این دو کشور برخوردار است.

۳. نگاهی به اقتصاد سیاسی هند

اقتصاد سیاسی هند تحت رهبری نارندرا مودی از زمان به قدرت رسیدن حزب بهاراتیا جاناتا[1] در سال ۲۰۱۴ و تثبیت قدرت خود در انتخابات عمومی ۲۰۱۹ دستخوش تغییرات قابل‌توجهی شده است. در دوره تصدی مودی به‌عنوان نخست‌وزیر، دولت بی جی پی یک برنامه ملی‌گرایانه هندو را دنبال می‌کند (Jason,2023). دولت مودی بر رشد اقتصادی قوی نظارت داشته است، به‌طوری که تولید ناخالص ملی هند از ۲۰۳۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ به ۳۷۳۹ میلیارد دلار در پایان سال ۲۰۲۳ میلادی رسیده است (Forbeesindia,2023).

هند هم‌اکنون پنجمین اقتصاد بزرگ جهان است و آمارها گویای آن است که به زودی از بریتانیا پیشی می‌گیرد و همچنین پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰ به سومین اقتصاد بزرگ دنیا تبدیل شود. این رشد تا حدی به دلیل سیاست‌های دولت هند در زمینه بهره‌گیری از اندیشه‌های نوین اقتصادی و افزایش جذابیت هند برای سرمایه‌گذاران جهانی است.

---

1. BJP

دولت مودی برای ایجاد مشاغل مولد برای نیروی کار بزرگ غیر ماهر و فقیر هند کوشش بسیاری کرده است. با این‌همه، در سبد اشتغال این کشور بیش از ۴۰ درصد از کارگران در بخش کشاورزی و تنها حدود ۲۰ درصد در بخش‌های تولید یا خدمات تجاری کار می‌کنند. از سوی دیگر، بیکاری و تورم همچنان دغدغه اصلی بسیاری از رأی‌دهندگان است و این امر سبب شده تا دولت مودی به دلیل عدم شفافیت درباره داده‌های فقر و اشتغال موردانتقاد قرار گیرد. از این رو، ارزیابی تأثیر کامل سیاست‌های اقتصادی دولت او دشوار است. گفتنی است که نگرانی‌هایی درباره افزایش نابرابری در هند به چشم می‌خورد و آمارها بیانگر این امر است که فساد و مسائلی همچون رشوه، روند فزاینده‌ای پیدا کرده‌اند و نخبگان اقتصادی و سیاسی این کشور گرایش زیادی به مال‌اندوزی منفی پیدا کرده‌اند (NYtimes,2023).

به‌طور کلی، اقتصاد سیاسی هند تحت رهبری مودی با رشد اقتصادی قوی، اما همچنین افزایش نابرابری، چالش‌ها در ایجاد شغل و دیگر مسائل در سیاست‌های ملی روبرو است (Premarket, 2024). با توجه به چالش‌هایی که در زمینه اقتصاد سیاسی هند گفته شد، این کشور گرایش به امضای توافق‌نامه جامع با کشور امارات متحده عربی پیدا کرده تا از راه سرمایه‌گذاری اماراتی‌ها بتواند بر مشکلات اقتصاد سیاسی و سیاست داخلی خود فائق آید. تبیین‌گر این امر، افزایش تجارت سالانه غیرنفتی دوجانبه تا رسیدن به مرز ۱۰۰ میلیارد دلار و پیش‌بینی افزایش تجارت خدمات در پنج سال آینده از ۲۰۲۴ است (India-briefing,2024).

۴. نگاهی به ساختار سیاست خارجی امارات متحده عربی

سیاست خارجی امارات متحده عربی را می‌توان حول چند اصل و استراتژی کلیدی بررسی کرد که سبب شده است تا این کشور در یک موقعیت منحصربه‌فرد در منطقه غرب آسیا و همچنین تعاملات جهانی جای گیرد که ابعاد آن را می‌توان با عنوان تعامل

سازنده[1] معنا کرد که شامل استفاده از ابزارهای دیپلماتیک برای حل مناقشات و ارتقا همکاری با دیگر کشورها است. در این رویکرد مبتنی بر دیپلماسی نرم، انگیزه‌های اقتصادی برای دستیابی به این اهداف بسیار مورد تأکید است.

در نگاه بعدی می‌توان از چند رکن مهم در سیاست خارجی این کشور با عنوان حلقه نفوذ[2] یاد کرد؛ به‌طوری که در نخستین مورد منطقه خلیج‌فارس و روابط با دیگر کشورهای اسلامی و در دومین مورد شورای همکاری خلیج‌فارس به‌عنوان یک نهاد تأثیرگذار عربی و روابط بین‌المللی در روابط دیپلماتیک امارات متحده عربی نقش بسیار فزاینده‌ای دارد (Academic.oup,2023).

در سومین مورد می‌توان از محورهای امنیت و دفاع[3] یاد کرد. این کشور دارای ارتش نسبتاً کوچکی است و در عملیات نظامی منطقه‌ای و بین‌المللی گوناگون مانند جنگ خلیج‌فارس و جنگ علیه داعش شرکت داشته است؛ اما این کشور با توجه به توانایی‌های نظامی محدودش، برای امنیت خود به‌شدت به ایالات‌متحده آمریکا متکی است (Britannica,2023)

در نگاه بعدی که دارای اهمیت فزاینده است، باید از انعطاف دیپلماتیک[4] یاد کرد. امارات متحده عربی تمایل خود را برای تطبیق سیاست خارجی خود با شرایط متغیر نشان داده است. برای نمونه، در سال‌های اخیر، این کشور روابط خود را با اسرائیل عادی کرده و مواضع قاطع‌تری در امور منطقه‌ای ازجمله دخالت در بحران یمن در پیش گرفته است (Fpri,2023).

در پنجمین مورد از اصول سیاست خارجی امارات متحده عربی که یکی از ابعاد مهم سبب‌سازی روابط دهلی و دبی است، می‌توان از دیپلماسی اقتصادی نام برد و این بدان معناست که امارات متحده عربی از نفوذ اقتصادی خود برای پیشبرد اهداف

1. Constructive Engagement
2. Circles of Influence
3. Security and Defense
4. Diplomatic Flexibility

سیاست خارجی‌اش استفاده می‌کند. این کشور در بخش‌های گوناگون ازجمله زیرساخت، انرژی و امور مالی مرتبط با سرمایه‌گذاری، کوشش‌های زیادی کرده و روابط تجاری قوی با دیگر کشورها برقرار کرده است. درواقع، دیپلماسی اقتصادی امارات برای اعمال نفوذ و دستیابی به اهداف استراتژیک استفاده می‌شود (Academic.oup,2023).

به‌طور کلی، ساختار سیاست خارجی امارات متحده عربی به‌گونه‌ای طراحی شده است که منافع منطقه‌ای و جهانی آن را تأمین کرده و در همین حال، ثبات و امنیت را در درون کشور حفظ کند. مشخصه کوشش‌های دیپلماتیک این کشور ترکیبی از همکاری، گفتگو و قاطعیت است که نشان دهنده موقعیت منحصربه‌فرد آن در خاورمیانه و آرزوهای آن برای نفوذ بیشتر در صحنه جهانی است.

هند نیز با دریافت این درک از دیپلماسی اقتصادی از امارات، این کشور را در بخش‌های اقتصادی گوناگون خود سهیم کرده؛ به‌طوری که امارات بر اساس داده‌های وزارت صنعت و تجارت داخلی هند، از سال ۲۰۰۰ تاکنون، ۲.۵ درصد از کل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ورودی به هند را به خود اختصاص داده است. همچنین گفتنی است که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی این کشور در هند در سال مالی ۲۰۲۳ به ۳.۳۵ میلیارد دلار رسید که نسبت به سال مالی پیش از آن، افزایش چشمگیری را تجربه کرده است (Business-standard,2023).

۵. پیشینه روابط هند و امارات متحده عربی

هند و امارات از پیوندهای دوستی قوی مبتنی بر روابط دیرینه فرهنگی، مذهبی و اقتصادی میان دو ملت برخوردار بوده‌اند. این رابطه پس از به قدرت رسیدن شیخ زاید بن سلطان آل نهیان به‌عنوان حاکم ابوظبی در سال ۱۹۶۶ و برپایی فدراسیون امارات در سال ۱۹۷۱ روند رو به رشدی را تجربه کرده است (Byjus,2023). از آن زمان، هر دو

طرف کوشش‌هایی برای بهبود روابط در زمینه‌های گوناگون ازجمله همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی انجام داده‌اند. این رابطه به‌ویژه از سال ۲۰۱۴ تحت رهبری نخست‌وزیر نارندرا مودی که هفت بار از امارات بازدید کرده، شاهد رشد قابل‌توجهی بوده است (IDSA, 2023).

اما از منظر اقتصادی می‌توان گفت که این دو سرزمین در طول سده‌ها پیوندهای تجاری مشترک داشته‌اند؛ تجارتی که با اقلام سنتی مانند خرما، مروارید و ماهی تعریف می‌شد. پس از کشف نفت در امارات و ساختار مند شدن نهاد تجارت نفتی در ۱۹۶۲ در این سرزمین، روابط خارجی آن نیز دچار تغییر شد. با پیدایش امارات متحده عربی به‌عنوان یک کشور مستقل در ۱۹۷۱، صادرات از هند در طول سال‌ها به‌تدریج رشد کرد. با این‌همه، انگیزه واقعی پس‌ازاینکه دوبی خود را به‌عنوان یک مرکز تجاری منطقه‌ای در اوایل دهه ۱۹۹۰ شناساند و تقریباً در همان زمان، روند آزادسازی اقتصادی در هند آغاز شد، به امری مهم تبدیل شد (Indembassyuae,2023). از دید اقتصادی، تجارت هند و امارات متحده عربی از ۱۸۰ میلیون دلار در سال در دهه ۱۹۷۰ به حدود ۶۰ میلیارد دلار در حال حاضر افزایش یافته و امارات متحده عربی به سومین شریک تجاری بزرگ هند تبدیل شده است. امارات همچنین منبع اصلی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در هند با مجموع سرمایه‌گذاری بیش از ۱۲ میلیارد دلار است.

دو کشور سازوکارهای نهادی مانند کمیسیون مشترک همکاری‌های اقتصادی و فنی، کمیته مشاوره‌ای امور خارجی و کمیته همکاری دفاعی مشترک را برای رسیدگی به موضوعات ویژه و افزایش همکاری درست کرده‌اند (Mea.gov.,2023). افزون بر این، امارات دومین مقصد صادراتی هند (پس از ایالات‌متحده) با مبلغی بیش از ۲۸ میلیارد دلار برای سال ۲۰۲۱-۲۰۲۲ بوده است. برای امارات، هند دومین شریک تجاری بزرگ در سال ۲۰۲۱ با مبلغی در حدود ۴۵ میلیارد دلار آمریکا (تجارت غیرنفتی) بوده است. گفتنی است که سرمایه‌گذاری امارات در هند حدود ۲۰ تا ۲۱ میلیارد دلار تخمین زده

می‌شود که ۱۵.۱۸ میلیارد دلار آن به صورت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است (Indembassyuae,2023).

۱-۵. تحلیل بیانیه مشترک هند و امارات متحده عربی

نارندرا مودی نخست‌وزیر هند در پایان آخرین سفر رسمی خود به امارات متحده عربی در سال ۲۰۲۳ به همراه شیخ محمد بن زاید آل نهیان رئیس دولت امارات متحده عربی، بیانیه‌ای مشترک را تنظیم کردند که می‌توان از آن به‌عنوان نقشه راه روابط دو کشور در ابعاد گوناگون یاد کرد که در ادامه به بندهای آن خواهیم پرداخت:

۱- دو طرف از پیشرفت‌های حاصل شده در روابط امارات و هند در همه زمینه‌ها ابراز خرسندی کردند، زیرا حجم مبادلات تجاری میان هند و امارات به ۸۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۲ افزایش یافت و امارات متحده عربی نیز به سومین شریک تجاری هند تبدیل شد. در فوریه ۲۰۲۲، هند نخستین کشوری بود که امارات متحده عربی با آن توافقنامه مشارکت اقتصادی جامع امضا کرد و حجم مبادلات تجاری از زمان لازم‌الاجرا شدن توافقنامه مشارکت اقتصادی جامع در ۱ می ۲۰۲۲ تقریباً ۱۵ درصد افزایش یافت.

۲- دو طرف به نقش برجسته جهانی دو کشور در سال ۲۰۲۳ اشاره کردند که ریاست هند بر گروه ۲۰ و برگزاری نشست تغییرات اقلیمی موسوم به COP28 در امارات نیز نمایانگر همین امر است. دو طرف همچنین مشتاق همکاری چندجانبه بیشتر در مجامعی مانند گروه «آی تو یو تو[1]» و ابتکار همکاری سه‌جانبه اماراتی- فرانسوی -

---

۱-I2U2: اتحادیه‌ای که از چهار دولت هند، اسرائیل، ایالات‌متحده آمریکا و امارات متحده عربی تشکیل‌شده و گسترش همکاری در ابعاد گوناگون ازجمله امنیت، انرژی، محیط‌زیست و ... را پیگیری می‌کند.

هندی[1] هستند. دو طرف اشاره کردند که چنین راهگذرهای همکاری، فرصت‌های بیشتری را برای هر دو کشور فراهم می‌کند تا شراکت را به‌سوی رکوردهای تازه‌ای پیش ببرند.

۳-دو طرف به این نتیجه رسیدند که توافقنامه‌هایی را در زمینه برپایی چارچوبی برای ترویج استفاده از ارزهای محلی (روپیه هند ـ درهم امارات) در معاملات دوجانبه، ارتباط سامانه‌های پرداخت و نامه‌نگاری‌های مالی دو کشور و راه‌اندازی موسسه فناوری هند در ابوظبی به امضاء برسانند.

۴- دو طرف درباره توسعه ارز محلی میان دو کشور برای معاملات دوجانبه گفتگو و تبادل‌نظر کردند که نشان دهنده میزان اعتماد متقابل میان آن‌ها و تأیید عملکرد اقتصادی خوب دو کشور و افزایش همکاری‌های اقتصادی میان امارات و هند است. دو طرف علاقه خود را برای افزایش همکاری در زمینه سامانه‌های پرداخت از طریق یکپارچه‌سازی سامانه‌های تراکنش‌های فرامرزی میان امارات و هند ابراز کردند. این همکاری همچنین شامل پذیرش متقابل سامانه‌های کارت بانکی داخلی از راه پیوند دادن کارت‌های ملی خواهد بود و ادغام میان این سامانه‌ها دسترسی به خدمات پرداخت را به نفع شهروندان و ساکنان هر دو کشور افزایش می‌دهد.

۵- هر دو طرف از برنامه سازمان سرمایه‌گذاری ابوظبی برای حضور در شهر فناوری مالی بین‌المللی گجرات (شهر هدیه)، طی چند ماه آینده ابراز قدردانی کردند. این امر فرصت‌های سرمایه‌گذاری امارات در هند را افزایش می‌دهد.

۶- دو طرف مصمم به تقویت بیشتر شراکت دوجانبه در زمینه انرژی، نفت، گاز و انرژی‌های تجدید پذیر شدند و اعلام کردند همکاری خود را در زمینه انرژی‌های

۱- بر پایه این ابتکار، این طرح سه‌جانبه به‌عنوان یک مجمع برای طراحی و اجرای پروژه‌های همکاری در زمینه انرژی با تمرکز بر انرژی خورشیدی و هسته‌ای، مبارزه با تغییرات آب و هوایی و پاسداری از گوناگونی زیستی عمل خواهد کرد.

سبز و انرژی خورشیدی پیش خواهند برد. دو طرف همچنین بر افزایش و گسترش دامنه سرمایه‌گذاری در زمینه انرژی ازجمله در برنامه استراتژیک ذخایر نفتی هند توافق کردند.

۷- با اذعان به اهمیت امنیت غذایی، دو طرف بر عزم خود برای پشتیبانی از قابلیت اطمینان و انعطاف‌پذیری زنجیره‌های تأمین مواد غذایی و گسترش تجارت مواد غذایی و محصولات کشاورزی ازجمله از راه پروژه‌های راهگذرهای غذایی در هند تأکید کردند. طرف اماراتی رایزنی‌های خود را با مقامات مربوطه در هند به‌منظور تسریع در اجرای زود هنگام پروژه‌ها در این زمینه آغاز می‌کند.

۸- دو طرف بر اهمیت بخش بهداشت و درمان و گسترش دامنه همکاری‌های دوجانبه به کشورهای دیگر از راه احیای همکاری‌های بهداشتی موجود و افزایش تنوع آن تأکید کردند. پتانسیل هر دو کشور برای تبدیل‌شدن به یک جایگزین قابل‌اعتماد در زنجیره تأمین بهداشت جهانی برای واکسن‌ها و داروها برجسته دانسته شد.

۹- دو طرف توافق کردند که به تقویت همکاری‌های دوجانبه به‌منظور ارتقای امنیت و اتصال دریایی در منطقه و ارتقای رونق در هند و امارات متحده عربی و همسایگان مشترک در موضوعاتی مانند تبادل تجربیات، آموزش و ظرفیت‌سازی آن‌ها ادامه دهند.

۱۰- دو طرف بر تعهد مشترک خود برای مبارزه با افراط‌گرایی و تروریسم ازجمله تروریسم فرامرزی در همه اشکال آن در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی تأکید کردند و بر سر تعمیق همکاری‌های دوجانبه خود در مبارزه با تروریسم و تأمین مالی تروریسم توافق کردند. در این زمینه، دو طرف بر اهمیت ترویج ارزش‌های صلح، میانه‌روی، همزیستی و تساهل میان مردمان تأکید کردند و بر لزوم رد هرگونه افراط‌گرایی، سخنان نفرت‌انگیز، تبعیض و تحریک تأکید کردند (وکاله انباء الامارات المتحده العربی،۲۰۲۳).

در یک نگاه تحلیلی می‌توان دید که هندوستان به امارات متحده عربی به‌عنوان یک شریک کوتاه‌مدت نمی‌نگرد؛ بلکه در ابعاد گوناگون ازجمله اقتصادی، فرهنگی، نظامی

و دیگر، به دنبال رابطه راهبردی و بلندمدت است. این مدعا را می‌توان در تحلیل بندهای این بیانیه نیز آشکارا دید؛ به‌طوری که با توجه به بند ۱ این بیانیه، بیشتر صادرات هندوستان به امارات متحده عربی شامل فرآورده‌های نفتی، طلا، سنگ‌های قیمتی و نیمه قیمتی، ابزارهای مخابراتی و منسوجات است. همچنین از سوی دیگر، بیشتر واردات هند از امارات نیز شامل نفت خام، فرآورده‌های نفتی، فلزات گران‌بها، سنگ‌ها، جواهرات و غیره است. همچنین با توجه بند ۸ این بیانیه، هند صادرکننده مهم لوازم پزشکی، محصولات چرمی و کالاهای نساجی به امارات است (Ibef,2023)؛ بنابراین می‌توان دید که کالاهای مبادلاتی میان دو کشور از اهمیت اقتصادی بالایی برخوردار هستند.

در نگاهی دیگر، با توجه به بند ۱۰ این بیانیه نیز می‌توان گفت که هندوستان و امارات متحده عربی به‌طور پیوسته همکاری امنیتی خود را افزایش داده‌اند. به‌طوری که دو کشور موافقت‌نامه‌ها و یادداشت‌های تفاهم گوناگونی را در رابطه با مسائل امنیتی امضا کرده‌اند. برای نمونه، فرمانده نیروهای مسلح امارات متحده عربی در سال ۲۰۲۲ از هند بازدید کرد و همکاری در زمینه مبارزه با جرائم سایبری را در کنار دیگر موضوعات موردبحث قرار داد که منجر به امضای توافق‌نامه‌های مربوطه شد. افزون بر این، دو کشور بخشی از مشارکت سه‌جانبه با اسراییل برای برپایی یک فضای سایبری امن، مبتنی بر یکپارچگی امنیت منطقه‌ای برای رویارویی با تهدیدات مشترک را دنبال می‌کنند که این نشان دهنده تمرکز فزاینده بر همکاری امنیتی میان هند و امارات است (Theweek,2022).

در یک نظر کلی می‌توان گفت که روابط اقتصادی میان این دو کشور قابل‌توجه به شمار می‌آید و در طول سال‌ها به‌طور پیوسته در حال رشد بوده است به‌طوری که تجارت دوجانبه میان هند و امارات متحده عربی در سال مالی ۲۰۲۱ به ۴۳.۳ میلیارد دلار رسید که هند کالاهایی به ارزش ۱۶.۷ میلیارد دلار به امارات صادر کرده، در حالی که مجموع واردات کالاها از امارات توسط هند در این سال مالی ۲۶.۷ میلیارد دلار بوده

است. امارات متحده عربی هفتمین سرمایه‌گذار بزرگ در هند است که مجموعاً ۱۵.۵۷ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در این کشور انجام داده است (India-briefing.com,2023).

۶. ابعاد همکاری‌های اقتصادی میان هند و امارات متحده عربی

۶-۱. همکاری‌های انرژی محور

هند یکی از مهم‌ترین شرکای تجاری انرژی امارات متحده عربی است و این دو کشور شراکت انرژی خود را در سال‌های اخیر تقویت کرده‌اند (Newsonair,2023). امارات متعهد شده است که ۷۵ میلیارد دلار در بخش زیرساخت هند در یک دوره زمانی با تمرکز بر انرژی‌های تجدید پذیر سرمایه‌گذاری کند (Mea,2015). شرکت‌های نفتی هند ۱۰ درصد سهم مشارکت در میدان نفتی دریایی زاکم[1] در امارات را بر پایه یک قرارداد در اختیار دارند. افزون بر این، امارات متحده عربی در عملیات ذخیره‌سازی ذخایر استراتژیک نفت هند در مانگالور[2] شرکت کرده است. این ابتکارات رابطه سنتی خریدار و فروشنده را به یک رابطه سرمایه‌گذاری بلندمدت تبدیل کرده است (Studyiq,2023). چهارمین تأمین‌کننده بزرگ نفت خام هند، امارات متحده عربی است. این کشور ۱۷.۴۹ میلیون تن نفت خام در سال ۲۰۲۲ در اختیار هند قرار داد. پیش‌بینی می‌شود که سرمایه‌گذاری‌های نفت و گاز در روابط این دو کشور به بیش از ۳۰۰ میلیارد دلار برسد. توافقی برای ذخیره‌سازی نفت خام استراتژیک در پادور[3] و مانگالور، کارناتاکا[4] میان امارات متحده عربی و این ایالت‌های کشور هند بسته شده است (Farsnews,2023).

---

1. Zakem
2. Mangalore
3. Padur
4. Karnataka

سرمایه‌گذاری‌های امارات متحده عربی در هند بیشتر بر بخش‌هایی مانند خدمات، ترابری دریایی، برق و فعالیت‌های ساختمانی متمرکز است. امارات همچنین متعهد به سرمایه‌گذاری ۷۵ میلیارد دلاری در بخش زیرساخت هند و مشارکت با هند در بخش انرژی‌های تجدید پذیر شده است (Indbiz,2023). شرکت‌های اماراتی در بخش‌های گوناگونی ازجمله معدن، در هند سرمایه‌گذاری می‌کنند. برخی از معادن بزرگ هند که شرکت‌های اماراتی در آن‌ها سرمایه‌گذاری کرده‌اند عبارت‌اند از معادن زغال‌سنگ، نفت و گاز. سرمایه‌گذاری‌های امارات متحده عربی در بخش معدن هند بخشی از یک استراتژی سرمایه‌گذاری گسترده‌تر است که بخش‌های املاک، سرامیک، شیشه، ترابری، انبارداری، خدمات مالی و انرژی را در برمی‌گیرد. افزون بر این، علاقه امارات متحده عربی به معادن هند با سرمایه‌گذاری‌های قابل‌توجه آن در بخش‌های زیربنایی و انرژی این کشور همسو است که نشان دهنده یک سبد سرمایه‌گذاری متنوع در صنایع گوناگون به شمار می‌رود (Investindia,2023).

۲-۶. روند رو به گسترش حضور و سرمایه‌گذاری هندی‌ها در امارات متحده عربی

هند در میان پنج کشور برتر برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در دوبی جای گرفته است. بر طبق بررسی‌های صورت گرفته در زمینه پروژه‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، افزایش چشمگیر سرمایه‌گذاری از سوی سرمایه‌گذاران هندی در امارات در پی همه‌گیری کووید ۱۹ دیده شده است. برای نمونه، در مجموع، ۲۲ پروژه توسط هند در امارات در سال ۲۰۱۹ در حال اجرا بود که این رقم به ۷۹ پروژه در سال ۲۰۲۱ افزایش یافت که نشان دهنده افزایش ۳۶۵ درصدی است. این افزایش نشان دهنده تمایل روزافزون مشاغل هندی برای گسترش حضور خود در امارات است و همچنین به تثبیت موقعیت امارات به‌عنوان مقصد اصلی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از سوی شرکت‌ها و افراد هندی اشاره دارد. در سال ۲۰۲۲، بخش‌های برتری که سرمایه‌گذاری قابل‌توجهی از سرمایه‌گذاران هندی دریافت کردند، محصولات مصرفی (۲۸ درصد)،

نرم‌افزار و خدمات فناوری اطلاعات (۲۰ درصد)، ارتباطات (۱۹ درصد)، داروسازی (۸ درصد) و خدمات تجاری (۸ درصد) بودند. در سال‌های اخیر، دوبی جایگاه خود را به‌عنوان یک مرکز فناوری، ازجمله در فضاهای گوناگون عرصه سایبری، تقویت کرده است. برای نمونه، به کارآفرینان فناوری و استارت‌آپ‌ها این گزینه را ارائه می‌دهد که برای یک «مجوز نوآورانه» نسبتاً قوی و کم‌هزینه درخواست دهند تا کسب‌وکارهای در مراحل اولیه، رشد و توسعه پیدا کنند. این طرح‌های نوآورانه سبب شده تا امارات برای هندی‌ها به یک اکوسیستم جذاب برای نوآوری تبدیل شود و این امر در انتخاب هندی‌ها برای سرمایه‌گذاری در کشور امارات متحده عربی نقش چشمگیری داشته است (Trowers,2023).

بر پایه داده‌های وزارت اقتصاد امارات متحده عربی، این کشور به چهارمین سرمایه‌گذار بزرگ در هند در سال مالی ۲۰۲۳ تبدیل شده است. در این سال مالی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی امارات متحده عربی در هند از ۱.۰۳ میلیارد دلار در سال‌های ۲۰۲۱-۲۰۲۲ بیش از سه برابر افزایش یافت و به ۳.۳۵ میلیارد دلار رسید. مهم‌ترین دلایل این امر، تقویت روابط دوجانبه و همکاری‌های سرمایه‌گذاری که منجر به روابط مستحکم میان دو کشور، افزایش تعهدات سرمایه‌گذاری از سوی امارات متحده عربی و اصلاحات سیاستی برای افزایش سهولت انجام تجارت بوده‌اند (Indbiz.gov,2023).

جدول ۱: روابط هند و امارات متحده عربی در پرتو آمار

سال	میزان صادرات هند به امارات (میلیارد دلار)	میزان صادرات امارات به هند (میلیارد دلار)
۲۰۱۴	۲۷.۳	۲۴.۳
۲۰۱۵	۲۹	۱۹.۵۰
۲۰۱۶	۲۸.۷	۱۹
۲۰۱۷	۳۰.۳	۲۲.۹

سال	میزان صادرات هند به امارات (میلیارد دلار)	میزان صادرات امارات به هند (میلیارد دلار)
۲۰۱۸	۲۹.۱	۲۴.۵۰
۲۰۱۹	۲۸.۹	۲۷.۷
۲۰۲۰	۱۸.۷	۲۲.۱
۲۰۲۱	۲۵.۴	۴۲
۲۰۲۲	۳۱.۳	۲۵.۴

(منبع؛www.OEC.com)

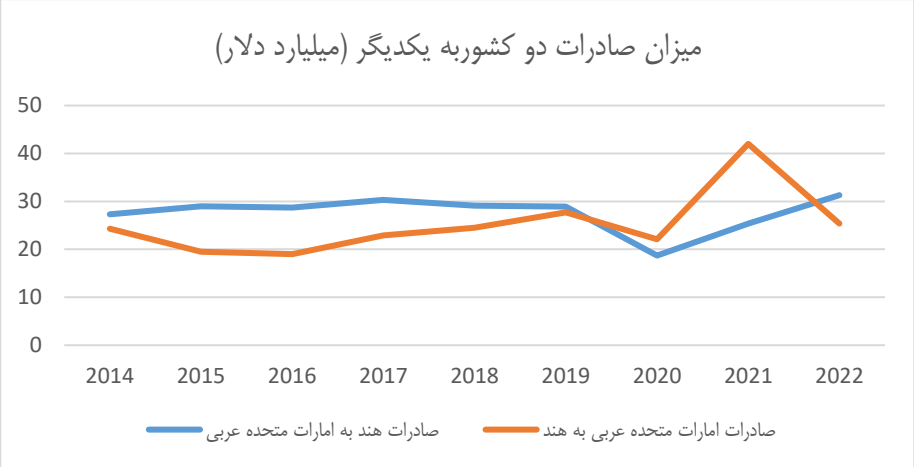

نمودار ۲: میزان صادرات دو کشور به یکدیگر

(منبع: نگارندگان)

۳-۶. دیاسپورا؛ عاملی تحکیم‌بخش در روابط دوجانبه امارات متحده عربی و هندوستان نقش و جایگاه مهاجران هندی در امارات متحده عربی غیر قابل انکار است. در آخرین سرشماری در سال ۲۰۲۱ حدود ۳.۵ میلیون هندی در این کشور ساکن بوده‌اند (Cmes,2023). ارتباط بازرگانی میان هند و امارات به چندین سده پیش برمی‌گردد و از زمان کشف نفت، تحول بزرگی در منطقه رخ داده که منجر به افزایش سریع جمعیت مهاجر هندی شده است (Is.muni,2023). جامعه هندی در امارات در بخش‌های

گوناگونی مانند ساخت‌وساز، خرده‌فروشی، خدمات مالی، مراقبت‌های بهداشتی، تولید و ترابری و شماری نیز در زمینه خدمات حرفه‌ای و کارآفرینی مشغول به کار هستند. هندی‌ها در امارات علیرغم حضور چشمگیرشان، چه در بعد کمیت و چه در بعد کیفیت، همواره به‌عنوان شهروندان درجه‌دو و بیشتر در مشاغل کارگری و موقت طبقه‌بندی می‌شوند و نمی‌توانند به‌عنوان شهروندان قانونی امارات متحده عربی تلقی شوند (Cmes,2023).

با این‌همه، این دیاسپورا نقش مهمی در اقتصاد امارات متحده عربی بازی می‌کند و دارای پیوندهای تاریخی با این کشور است و می‌توان گفت که به توسعه و تنوع اقتصادی این کشور کمک شایانی کرده است. در زمینه نقش دیاسپورای هندی برای تحکیم‌بخشی به روابط دوجانبه، می‌توان گفت که این افراد درواقع سفیران فرهنگی هندوستان در امارات متحده عربی‌اند که از راه تأثیرگذاری فرهنگی و پراکنش فرهنگ هندی در جامعه اماراتی، برای ساخت یک جامعه هندی در این کشور کوشش می‌کنند.

فرجام سخن

روابط هندوستان و امارات متحده عربی، دارای یک پیشینه تاریخی طولانی است که تا عصر کنونی ادامه یافته است. فاصله ۱۹۰۰ کیلومتری میان این دو کشور نه‌تنها سبب دوری آن‌ها از یکدیگر نشده، بلکه روابط ژئوپلیتیک میان دو کشور سبب نزدیکی آن‌ها به یکدیگر شده است.

اهمیت ارتباط این دو ساختار سیاسی با یکدیگر را می‌توان در ابعاد گوناگون ازجمله تاریخی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی برشمرد. هند به‌عنوان یک بازیگر نوپدید در اقتصاد جهانی، برخلاف روند همکاری که با چین و روسیه در گروه بریکس آغاز کرده، در منطقه خلیج‌فارس با قدرت‌های بزرگ جهان در رقابت فزاینده‌ای برای موازنه قدرت است. همین امر سبب می‌شود تا در روابط خود با کشورهای حاشیه جنوبی

خلیج‌فارس، کوشش در پیشی گرفتن از دیگر رقبا داشته باشد. حال این امر گاهی با عامل اقتصاد، گاهی سیاست و فرهنگ و گاهی نظامیگری و در حالت مطلوب، مجموعه‌ای از این عوامل تحقق می‌یابد. روابط هند و امارات متحده عربی نیز در همین چارچوب عملکردی تقسیم‌بندی می‌شود.

از سوی دیگر، عنصر ارتقاء دهنده این ارتباط را به‌طور فزاینده‌ای باید امر اقتصاد در نظر گرفت و این مهم سبب شده است که از هنگام روی کار آمدن مودی، شاهد آن باشیم که روابط دوجانبه در قالب دیدارهای سطح بالا از هر دو سو، روند فزاینده‌ای پیدا کرده است؛ به‌طوری که سفرهای مهمی در سطوح گوناگون شامل سفرهای نخست‌وزیری را شامل می‌شود. یک نکته مهم این است که امارات متحده عربی برای مهاجران هندی با تحصیلات و مهارت‌های بالا، به‌عنوان یک گزینه ترجیحی بیشتر موردتوجه قرار گرفته که ممکن است تحت تأثیر پویایی‌های اقتصادی در این کشور باشد.(Globalmediainsight,2024)

در نگاه تحلیلی دیگر، باید به یک سه‌ضلعی مهم یعنی امارات متحده عربی، هند و اسراییل اشاره کرد. مقصود از این امر این است که اسراییل نقش مهمی در روابط هند و امارات بازی می‌کند و به پویایی و گسترش این ارتباط در منطقه غرب آسیا یاری می‌رساند. روابط میان هند و اسراییل در سال‌های اخیر به یک رابطه استراتژیک تبدیل شده و نمونه آن را نیز می‌توان در این دید که هند به یکی از واردکنندگان اصلی تسلیحات اسراییل تبدیل شده است. همچنین می‌توان از روند همکاری‌های رو به گسترش این دو کشور در ابعادی همچون کشاورزی، مدیریت آب و فناوری یاد کرد. در سوی دیگر نیز عادی‌سازی روابط میان اسراییل و امارات تأثیرات زیادی بر تعامل هند با هر دو کشور داشته است. توافقی که از آن با عنوان پیمان آبراهام یاد می‌شود، می‌تواند روابط هند و امارات را به یک رابطه چندبعدی مبتنی بر فرصت و چالش تبدیل کند؛ بدین معنا که این توافقنامه به هند اجازه می‌دهد تا اهداف کلیدی سیاست خارجی خود که بر مبنای توسعه‌گرایی بر فرض فرصت است را پیش برده و روابط

خود را با ایالات‌متحده و بلوک متحد این کشور در منطقه غرب آسیا تقویت کند و به یک شریک قابل‌اعتماد برای ساخت محیط جدید نظم محور در این منطقه تبدیل شود.

به‌این‌ترتیب، می‌توان گفت که هند در راستای اهداف سیاست خارجی خود، همکاری اقتصادی را اولویت بخشیده و این بدان معناست که در اندیشه اقتصادی این کشور، اقتصاد، امنیت آفرین است. از این رو، این کشور با در پیش گرفتن سیاست وابستگی متقابل اقتصادی، کوشش بر این دارد تا منازعات سیاسی خود را نیز کنترل کند. در راستای این مدعا می‌توان به برنامه کواد ۲ اشاره کرد. ایالات‌متحده آمریکا بر این باور است که در راستای یک همکاری اقتصادی امنیتی در چهارضلعی با عنوان سرمایه امارات متحده عربی، فناوری اسراییل و نیروی کار ارزان هندی اهداف امنیتی خود را در راستای معماری نظم نوین منطقه‌ای در پیش گیرد. هندی‌ها نیز با هوشمندی کامل از راه صادر کردن نیروی کار، اهداف اقتصادی خود را در پیش می‌گیرند و با تقویت همکاری با این ائتلاف، در کنار ایالات‌متحده آمریکا، حاشیه امنیت سیاسی و اقتصادی برای خود در این منطقه برپا می‌کنند.

در دیگر سو نیز می‌توان گفت که امارات متحده عربی در سال‌های اخیر روابط رو به گسترشی را با دو کشور رقیب هند و پاکستان آغاز کرده است؛ اما موضع امارات متحده عربی درباره مناقشه کشمیر میان هند و پاکستان تحت تأثیر منافع استراتژیک و روابط اقتصادی این کشور با هر دو کشور است. در حالی که از نظر تاریخی، امارات متحده عربی کوشش کرده میان دو کشور میانجیگری کند، تحولات اخیر نشان دهنده این امر می‌تواند باشد که تغییر جهت به‌سوی پشتیبانی از هند در برابر پاکستان، به دلیل تعمیق مشارکت‌های اقتصادی و استراتژیک امارات با هند است. این همسویی با هند به‌طور بالقوه توانایی امارات متحده عربی را برای نقش‌آفرینی به‌عنوان یک میانجی گر بی‌طرف در مناقشه کشمیر کاهش داده است، زیرا سرمایه‌گذاری‌های این کشور در هند و منافع اقتصادی آن، نقش مهمی در شکل‌دهی این مواضع دارد. علیرغم کوشش‌های گذشته برای میانجیگری و دیپلماسی پنهان، به نظر می‌رسد موضع امارات متحده عربی

به پشتیبانی از وضعیت موجود و حفظ روابط با هر دو طرف متمایل است که ممکن است احتمال دستیابی به موفقیت در حل تنش‌ها میان هند و پاکستان را کاهش دهد.

و سرانجام آنکه، روابط هندوستان و امارات متحده عربی را نباید به‌عنوان تنها یک ارتباط دوجانبه لحاظ کرد، بلکه باید این مهم را به‌عنوان ابزاری برای ارتقاء امنیت منطقه‌ای در نظر گرفت زیرا این ارتباط بر پایه همکاری میان اقتصادهای نوپدید شکل گرفته است و بر طبق سیاست‌ها در حوزه هوش مصنوعی و دیجیتال، دو کشور می‌توانند اتفاقات مهمی را در زمینه امنیت نظامی، امنیت اقتصادی و امنیت سیاسی در منطقه خلیج‌فارس رقم بزنند.

به‌این‌ترتیب، می‌توان دید که روابط اقتصادی میان هند و امارات نویدبخش رشد و شکوفایی متقابل است. توافقنامه مشارکت جامع اقتصادی میان دو کشور امضا شده و تجارت هند با امارات متحده عربی با رشد ۱۶ درصدی به ۸۵ میلیارد دلار در سال اول امضای این توافقنامه رسیده است. این توافقنامه دسترسی به بازار ترجیحی را برای کالاها و خدمات گوناگون فراهم می‌کند که منجر به مزایای قابل‌توجهی برای هر دو کشور می‌شود. همچنین امارات متحده عربی برای هند دسترسی به بازار ترجیحی را در اکثر قریب به اتفاق خطوط تعرفه‌ای ارائه می‌دهد که ۹۹ درصد از صادرات هند به امارات را از نظر ارزش کالایی تشکیل می‌دهد. افزون بر این، امارات متعهد شده تا سال ۲۰۳۰، ۱۴۰۰۰۰ ویزای استخدامی برای متخصصان ماهر هندی صادر کرده و روابط اقتصادی را بیشتر تقویت کند (Deloitte,2023). بررسی این روند بیانگر این مهم است که روابط دوجانبه هند و امارات در قالب نگاه به آینده شکل گرفته است و البته موانعی همچون رابطه امارات و پاکستان نمی‌تواند به‌عنوان یک عنصر کاهنده در این رابطه به‌عنوان بازیگر نقش‌آفرینی کند.

References

آدمی، علی و رامین بخشی (۱۳۹۷). روندهای الگویی سیاست خارجی امارات متحده عربی از ۲۰۱۷-۱۹۷۱، *روابط خارجی*، ۱۰(۴)، ۱۶۷-۱۴۳.

بسعود، حلیمه (۲۰۲۲)، الدبلوماسیة الاقتصادیه: الأبعاد المفاهیمیه و التطبیقیه، *جامعه الجلفه*، ۱۵(۱) ۶۴۷-۶۶۰.

پور رمضان، پرهام (۱۴۰۱). تحلیل تأثیرات توسعه کریدورهای ترانزیتی بر ارتقاء جایگاه دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی: کریدور جنوب به شمال)، *مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل*، ۵(۱)، ۶۸۷-۶۵۹.

تیشه‌یار، ماندانا (۱۳۹۱) بررسی رهیافت همکاری منطقه‌ای هند در خلیج‌فارس، *مطالعات خاورمیانه*، ۱۹(۳)، ۱۱۲-۷۳.

دهشیری، محمدرضا (۱۳۹۹). جایگاه قدرت نرم در سیاست خارجی هند: مطالعه موردی دوره نخست‌وزیری نارندرا مودی»، *روابط خارجی*، ۱۲(۴)، ۶۱۲-۵۸۱.

دهقانی فیروزآبادی، سید جلال و حسین سلیمی و محمدحسین منادی زاده (۱۳۹۸). روابط هند و آمریکا از منظر وابستگی متقابل، *پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل*، ۷(۲)، ۱۰۴-۶۷.

زیبایی، مهدی (۱۳۹۹). اقتصاد سیاسی بین‌الملل خاورمیانه در پرتو بیماری مسری کوئید-۱۹، *دولت پژوهی*، ۶(۲۲)، ۶۲-۳۵.

ظهیری نژاد، مهدی و مهناز ظهیری نژاد (۱۳۹۷) *تحول در سیاست خارجی هند*، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

غلام نیا، هادی و سعید پیرمحمدی (۱۳۹۸). تغییر رهبری و تحول در راهبرد منطقه‌ای امارات متحده عربی (۲۰۱۴-۲۰۲۰)، *روابط خارجی*، ۱۱(۴)، ۱۱۱-۸۱.

قوام، سید عبدالعلی و مهدی اعلائی (۱۳۹۰). ژئوپلیتیک هسته‌ای ایران در چارچوب نظریه وابستگی متقابل پیچیده، *رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، ۶(۲۲)، ۳۸-۹.

متقی، افشین و شهریار فرجی نصیری (۱۴۰۲). دیپلماسی دفاعی هندوستان در خلیج‌فارس، *سیاست*، ۵۳(۳)، ۵۶۷-۵۴۱.

محمد نیا، مهدی و عبدالمجید سیفی (۱۴۰۱). وابستگی متقابل پیچیده: چارچوبی برای تحلیل روابط هند و ایالات‌متحده، *سیاست خارجی*، ۳۶(۳)، ۲۲۹-۲۰۳.

Ghironi, F. & A. Levchenko (2018). Globalization in the Aftermath of the Crisis, IMF Economic Review, Palgrave Macmillan Ltd. https://doi.org/10.1057/s41308-018-0064-6

Barbosa Martinelli, C. (2016) Tridimensional: Hard Power, Soft Power e a Interdependência Complexa, segundo Joseph Nye. *Conjuntura Global*, 5(1). https://doi.org/10.5380/cg.v5i1.47424

Kamynin, V. D. & N. V. Kozykina (2020) Interdisciplinarity - the Basis for the Study and Teaching of International Relations, Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/assehr.k.200723.042

Blanton, R. G. (2008). A Multidimensional Assessment of Interdependence, *Southeastern Political Review*, 28(4), 759–774. https://doi.org/10.1111/j.1747-1346.2000.tb00799.x

Yadav, V., & Kirk, J. (2023). *The Politics of India under Modi. The Politics of India under Modi*. Lever Press. https://doi.org/10.3998/mpub.12847233

Ogden, C. (2018). Tone Shift: India's Dominant Foreign Policy Aims Under Modi, *Indian Politics & Policy*, 1(1). https://doi.org/10.18278/inpp.1.1.2

Bhandari, A. (2021). *India and the Changing Geopolitics of Oil*, Routledge India. https://doi.org/10.4324/9781003152927

Krzymowski, A. (2022). Role and Significance of the United Arab Emirates Foreign Aid for Its Soft Power Strategy and Sustainable Development Goals, *Social Sciences*, 11(2). https://doi.org/10.3390/socsci11020048

Anand, A. & K. Garg (2016). A Study of India's Trade Intensity with United Arab Emirates: An Overview, *International Journal of Electrical, Electronics and Computers* (EEC Journal), 1(1), 22–28.

Abraham, R. (2023). India and the United Arab Emirates: Upgrading the Strategic Partnership, In *Regional Security in South Asia and the Gulf*, Taylor and Francis, pp. 180–204. https://doi.org/10.4324/9781003283058-9

Amadi, L. (2020, December 1). Globalization and the Changing Liberal International Order: A Review of the Literature, Research in Globalization. Elsevier B.V. https://doi.org/10.1016/j.resglo.2020.100015